

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
Yayın No: 228

Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek'e Armağan

Eğitimde 50 Yıl

*Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek'e
Armağan*
Eğitimde 50 Yıl

Editörler
Doç. Dr. Berna ASLAN
Prof. Dr. Fatma HAZIR BIKMAZ

Editörler

Doç. Dr. Berna ASLAN

Prof. Dr. Fatma HAZIR BIKMAZ

Ankara • 2019

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Yayın No: 228

PROF. DR. MEHMET ALİ KISAKÜREK'E
ARMAĞAN
Eğitimde 50 Yıl

Editörler

Doç. Dr. Berna ASLAN
Prof. Dr. Fatma HAZIR BIKMAZ

Bölüm Yazarları

Prof. Dr. Fatma Hazır Bıkmaz
Doç. Dr. Berna Aslan
Prof. Dr. Kasım Karakütük
Öğr. Gör. Dr. Ece Özdoğan Özbal
Prof. Dr. Erten Gökçe
Dr. Öğr. Üyesi Aliye Erdem
Prof. Dr. Ayşe Mentiş Taş
Prof. Dr. Meral Güven
Öğr. Gör. Dr. H. Özge Bahar Güner
Arş. Gör. Özge Erdemli
Arş. Gör. Tuğba Güner Demir
Öğr. Gör. Dr. Pınar Kızılhan
Ayten Sarıyıldız
Dr. Niyazi Altunya
Prof. Dr. Mehmet Gültekin
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Kılıç
Doç. Dr. Fatma Mızıkacı

Ercan Gürültülü
Öğr. Gör. Cüneyt Bildik
Prof. Dr. Yavuz Erişen
Arş. Gör. Yağmur Koç Başaran
Prof. Dr. Yasemin Karaman Kepenekçi
Doç. Dr. Funda Nayir
Dr. Öğr. Üyesi Pelin Taşkın
Dr. Öğr. Üyesi Saadet Kuru Çetin
Prof. Dr. İsmail Bircan
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Kutlu
Öğr. Gör. Dr. Özge Altıntaş
Doç. Dr. Tarık Soydan
Dr. Öğr. Üyesi M. Cem Babadoğan
Arş. Gör. Sevgi Yıldız
Esra Nur Gürbüz
Öğr. Gör. Dr. Cengiz Aslan

Ankara – 2019

Editörler

Berna ASLAN
Fatma BIKMAZ

PROF. DR. MEHMET ALİ KISAKÜREK'E ARMAĞAN

ISBN: 978-605-136-453-7
E-ISBN: 978-605-136-456-8

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 648
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No: 228

Kitap olarak önerilen alıntılama:

Aslan, B. & Bıkmaz, F. (Editörler) (2019). *Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek'e Armağan*.
Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Kitapta Bölüm olarak önerilen alıntılama:

Yazar Soyadı, Yazar Adı İlk harfi. (2019). Metin adı. B. Aslan & F. Bıkmaz (Editörler), *Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek'e Armağan* (ss.....-). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Baskı Yeri:
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No:10 06510 Beşevler/ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55
Basım Tarihi: 11.10.2019

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	v
Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek'in Özgeçmişi.....	vii
Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek danışmanlığında yürütülen yüksek lisans ve doktora tezleri.....	xv
Mehmet Ali KISAKÜREK Hocamızla Prof. Dr. Fatma VARIŞ ve Eğitim Programları Üzerine Bir Söyleşi.....	1

ÖĞRETMEN EĞİTİMİ

<i>Fatma Hazır Bıkmaz ve Berna Aslan</i> Öğretmen Eğitimcilerinin Sahip Olması Gereken Yeterlikler: ATE ve VELON Örneği	19
<i>Kasım Karakütük ve Ece Özdoğan Özbal</i> Eğitim Sistemimizin Gelecekteki Öğretmen Gereksinimi Konusunda Bir Çözümleme.....	41
<i>Erten Gökçe ve Aliye Erdem</i> Nasıl Bir Öğretmen İstiyoruz?.....	61
<i>Ayşe Mentiş Taş</i> Öğretmen Yeterlikleri	75
<i>Meral Güven ve H. Özge Bahar Güner</i> Sınıf Öğretmenliği Programında Yabancı Dil Öğretiminin Önemi	83
<i>Özge Erdemli ve Tuğba Güner Demir</i> Türkiye'de Yapılan Hizmet İçi Eğitim Tezlerinin Değerlendirilmesi: Bir Meta-Sentez Çalışması.....	95
<i>Pınar Kızılhan ve Ayten Sarıyıldız</i> Almanya'da Öğretmen Eğitimi: Bremen Eyaleti Örneği.....	121

TEMEL EĞİTİM VE ORTAÖĞRETİM PROGRAMLARI

<i>Niyazi Altunya</i> İlkokul Programlarımıza Toplu Bir Bakış (1911-2002)	147
<i>Mehmet Gültekin ve Zeynep Kılıç</i> Avrupa Birliği Ülkelerinde İlkokul Eğitimi	193
<i>Fatma Mızıkacı</i> Eğitim Programlarının Karmaşık Kodları: İdeoloji, Bilgi, Pedagoji Söylemi ve Değerlendirme.....	219

<i>Ercan Gürültülü, Cüneyt Bildik ve Yavuz Erişen</i> İlkokul Öğretim Programlarında Yer Alan “Saygı” Kök Değerinin Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri	231
<i>Yağmur Koç Başaran ve Yasemin Karaman Kepenekçi</i> Ortaokullardaki Öğrenci Ödül Sistemine İlişkin Eğitimcilerin Görüşleri.....	259
<i>Funda Nayır, Pelin Taşkın ve Saadet Kuru Çetin</i> Milli Eğitimin Temel İlkelerinin Uygulanmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	287

YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMLARI

<i>İsmail Bircan</i> Üniversiteler ve Ekonomik Kalkınma.....	315
<i>Ömer Kutlu ve Özge Altıntaş</i> Türkiye'nin Yakın Tarihinde Güvenilir Bir Kurum: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi.....	323
<i>Tarık Soydan</i> Türkiye’de Yükseköğretim Alanında Yapısal Dönüşüm	343
<i>Mustafa Cem Babadoğan</i> Bologna Süreci ve Türkiye	371
<i>Sevgi Yıldız ve Esra Nur Gürbüz</i> Eğitim Fakültelerinin Stratejik Planlarının Gerçekleşme Düzeyi ile Akademik Performansları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	387
<i>Cengiz Aslan</i> Türkiye’de Eğitim Bilimlerinin Kurumsal Gelişimi.....	407

ANI YAZILARI

Prof. Dr. Leyla Küçükahmet	443
Prof. Dr. Tanju Gürkan	451
Prof. Dr. F. Dilek Gözütok	453
Prof. Dr. Kasım Karakütük	455
Prof. Dr. Nizamettin Koç	459
Prof. Dr. Kıymet Selvi	463
Doç. Dr. Berna Aslan.....	465
Dr. Suat Pektaş.....	467
Dr. Fahriye Hayırsever.....	469
Dr. Metin Aşçı	471

SUNUŞ

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nin ilk mezunlarından ve ilk asistanlarından olan ve bu yıl lisans mezuniyetinin 50. yılını dolduran Hocamız Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek için armağan kitap hazırlama fikri hocamızın emekli olduğu 2015 yılından bu yana arzu ettiğimiz ancak gerçekleştiremediğimiz bir istektir. Eğitim Programları ve Öğretim Derneği'nin (EPÖDER) 10. kuruluş yılında 7. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresinin Fakültemiz ev sahipliğinde düzenlenecek olması bizi alanımıza emeği geçen değerli hocalarımıza armağan kitap hazırlama konusunda harekete geçirdi.

Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek, Eğitim Programları ve Öğretim alanının Türkiye'deki kurucusu Prof. Dr. Fatma Varış'ın ilk asistanlarından biri olarak bu alanın gelişimine doğrudan tanıklık etmiş, 1969 yılında asistan olarak başladığı çalışma hayatı boyunca bilgi ve deneyimini bu alanda uzmanların yetişmesi için harcamış, yalnızca eğitim bilimleri alanında değil Türk yükseköğretim sistemi içerisinde dekan yardımcılığı, dekanlık, rektör yardımcılığı, YÖK Denetleme Kurulu Üyeliği ve YÖK Başkanvekilliği gibi önemli idari görevlerde bulunmuştur. Bu görevlerin yanısıra Devlet Planlama Teşkilatında uzmanlık ve OECD/CERI Yönetim Kurulu Üyeliği, OECD Eğitim Komitesi Üyeliği, UNESCO gibi uluslararası örgütlerde önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Hocamızın engin bilgi ve deneyimi ile olaylara yaklaşımındaki pozitif ve esprili tavrı yakın çevresinde çalışanlar olarak bizleri her zaman mutlu etmiştir.

Armağan kitapta, ilkokuldan yükseköğretime kadar tüm eğitim kademeleri ve öğretmen eğitimi konusunda çeşitli çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca, Hocamızın ayrıntılı özgeçmişi ve meslektaşları ile yaşadığı çeşitli anı yazıları da bu kitapta yer almıştır. Böylece Hocamızı tanıyan ya da hiç tanımamış olanlar bu kitap sayesinde onu daha yakından tanıma fırsatı yakalayacaktır.

Armağan kitaba makaleleri ve anıları ile destek veren tüm meslektaşlarımıza en içten teşekkürlerimizi iletmek isteriz. Kendisine ailesi ve sevdikleriyle birlikte geçireceği mutlu ve sağlıklı bir emeklilik dönemi diliyoruz.

Ankara, Ekim 2019
Editörler

İLKOKUL ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA YER ALAN “SAYGI” KÖK DEĞERİNİN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ¹

Ercan GÜRÜLTÜ², Cüneyt BİLDİK³ ve Yavuz ERİŞEN⁴

Öz

2017-2018 eğitim-öğretim yılında güncellenen öğretim programlarında değerler eğitimine ayrı bir önem verildiği görülmektedir. Önceki programlardan farklı olarak yenilenen programların ana odağını değerler ve değer eğitimi oluşturmuştur. Yenilenen programlarda “bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu” olarak nitelenen değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı ya da ünite olarak görülmeden öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yerini almıştır. Güncellenen öğretim programlarında öğrencilere aktarılması hedeflenen kök değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak listelenmiştir. Bu araştırmanın amacı, 2017 yılında yenilenen ilkokul programlarında yer alan kök değerlerden saygının öğretmen görüşleri ile değerlendirilmesidir. Araştırma nitel desenli bir çalışma olup, sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmenleri saygı değerine dair 179 söylem dile getirmiştir. Bu söylemler *saygının anlamı ve türleri*, *saygı ve toplum* ve *saygı değerinin kazandırılması* şeklinde 3 tema ile tanımlanmıştır. Bu temalar, *saygının anlamı*, *saygı türleri*, *saygı eğitiminin olumlu etkileri*, *saygı eğitiminin etkili verilememesinin olumsuz etkileri*, *saygının okulda öğretimi*, *saygının okul dışında*

¹ Bu araştırma Ankara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Ali Kısakürek’e saygı ile ithaf edilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, E.P.Ö A.B.D., ercan.gurultu@outlook.com

³ Öğretim Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, cuneyt.bildik@klu.edu.tr

⁴ Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, E.P.Ö. A.B.D., erisenyavuz@gmail.com

öğretimi, yenilenen öğretim programlarında saygı ve saygının öğretimi için öneriler şeklinde 8 kategoriye ayrılmıştır. Araştırma kapsamında sınıf öğretmenleri saygıya kök değerine dair ağırlıklı olarak, hoşgörüdür; sevgidir; yaşayış biçimidir; koşulsuz kabuldür; insani, milli, dini ve ahlaki değerlere saygı; farklılıklara saygı; öğretmen ve aile rol model olmalıdır; bütün derslerde sınıf içi etkinliklerle aktarılabilir; disiplinler arası aktarım ile sağlanabilir; davranış haline getirilmelidir; kazanımlar yetersiz kalmış; öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli ve ailelere eğitim verilmeli şeklinde kodlar üreterek söylemler dile getirmiştir. Araştırma kapsamında saygı öğretimine ilişkin değerlendirmeler ve önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Saygı Kök Değeri, Sınıf Öğretmenleri, 2017 İlkokul Programları

Giriş

İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan ve Latince kıymetli olmak, güçlü olmak anlamlarına sahip *valere* kökünden türetilen değer kavramı (Bilgin 1995, Aydın, 2003) genel anlamıyla “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Her ne kadar soyut ölçüler olarak tanımlansa da değerler, yaşam içinde ideal davranış biçimlerimiz, hayat amaçlarımız, inanç ve davranışlarımız konusunda belirleyici olmaktadır (Aydın, 2010). Bu yönüyle bireyin hayatına yön veren, dünyaya, hayata anlam katan, yaşamı her açıdan etkileyen değer, insan davranışını anlamada önemli bir kavramdır (Abdülkadir, 2016). Rokeach (1973)’a göre değer o kadar önemli bir kavramdır ki sosyolojiden, antropolojiye, psikolojiden, eğitime, ekonomi ve tarihe kadar, sosyal bilimlerin tamamında diğer tüm kavramlardan çok daha temel bir yere sahip olmalıdır. Çünkü insan davranışı ile ilgilenen tüm bilimlerin ilgi alanına girerek, onları ortak bir paydada buluşturma gücüne sahip bir kavram varsa o da değer kavramıdır (Rokeach 1973, Shealy, 2015). Sosyal bilimler içerisinde her biri değerlerin farklı yönlerini ön plana çıkaran tanımlar olduğu gibi çeşitli değer sınıflamalarına da rastlamak mümkündür (Yazıcı, 2014). Güngör (2010:84), değer testini psikolojide ilk defa uygulayan Spranger (1928) ve bu çalışmadan yola çıkarak Study of Values (Değerlerin Araştırılması) adlı çalışmalarını ortaya koyan Allport, Vernon ve Lindzey (1960)’den sonra değerlerin genellikle estetik, teorik (ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olarak ele alındığını ifade etmektedir.

Bireylerin davranışlarına yön veren ve hayatı anlamlandırmalarında onlara rehberlik eden değerlerin öğretimi hem birey hem de toplum açısından önem taşımaktadır. Bireylerin içinde yaşadıkları topluma etkin şekilde katılmaları ve dengeli bir kişilik geliştirebilmeleri, değerler eğitimi yoluyla sağlanmaktadır (Acun, Yücel, Önder ve Tarman, 2013). Değerler eğitimi ile bireylere; saygı, sevgi, sorumluluk, erdem, cesaret, inanç, azim, adalet ve

bireysel disiplin gibi davranışların kazandırılması, bu yolla toplumda giderek daha büyük bir sorun haline gelen ahlâkî, etik ve akademik konulara çözüm getirilmesi, böylece dünyamızın daha güvenilir ve yaşanılır bir hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Altan, 2011). Değerlerini benimsemiş, bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle gerçek hayatta gösterebilen insanların yetiştirilmesi yalnızca toplumların bugünü için değil geleceği açısından da hayati bir meseledir (Cihat, 2018). Bu nedenle eğitimin amaçlarından belki de en önemlisi toplumun değerlerini koruyup, geliştirip bir sonraki nesle aktarmak olarak görülmelidir (Başcı Namlı, 2017).

Değerler eğitimi, eskiden beri Türk toplumu içerisinde özel bir yere sahip olmuştur. Türk tarihinde değer eğitiminin İslam öncesi ve sonrası olarak incelenmesinin daha anlamlı olacağını belirten Yıldırım, Becerikli ve Demirel (2017), İslamiyet öncesinde birlik, beraberlik, yardım, sabır, doğruluk ve iyilik gibi Türk ahlakının temellerini oluşturan değerlerin kitabeler, destanlar, ozanlar ile yeni nesillere aktarıldığını; İslamiyet sonrasında ise medreselerde, camilerde, tekkelerde ve esnaf teşkilatlarında İslami öğretilere dayalı olarak verilen ahlak eğitimleri yolu ile gerçekleştiğini ifade etmektedirler. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitimi'nin temel amaçlarından birisi "Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren" yurttaşlar yetiştirmektir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1739).

Türk milli eğitim sistemi içerisinde özel bir yeri olmasına rağmen değer öğretiminin istenen noktadan uzak olduğu söylenebilir. Çocukların değerleri kazanma sürecinin ailede başlayıp okul ile devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009), istenmeyen bu durumun ortaya çıkışında, değerlerin okullarda öğrencilere yeterince kazandırılmamasının payı olduğu düşünülebilir. Izgar ve Beyhan (2015), günümüz Türkiye'sinde bir değer bunalımı yaşandığına, toplumdaki bireylerin ortak olarak paylaştıkları değerler azalırken, toplumun çıkarına ters düşen değerlerin yükseldiğine, toplumdaki bu değer karmaşıklığının kaçınılmaz olarak okullara da yansdığına dikkat çekmektedirler. Benzer şekilde Deveci ve Selanik (2006), özellikle son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de toplumda şiddet, güvensizlik, kötü alışkanlıklar, saygı, sevgi eksikliği, hoşgörü gösterememe gibi davranışlarda büyük bir artış gözlemlendiğini ifade etmektedirler. Deveci, Karadağ ve Yılmaz (2008) da öğrencilere milli, kültürel ve evrensel değerlerin kazandırılmasının ve iyi vatandaşlar yetiştirilmesinin ikinci planda kaldığını ve bunun sonucu olarak hoşgörü, dürüstlük, merhamet, sorumluluk, nezaket gibi değerleri kazanamayan bireylerin daha kolay şiddet olaylarının içine girdiklerini ifade etmektedirler. Bu nedenle değerlerin okullarda bireylere en iyi şekilde nasıl kazandırılabileceği sorusu, günümüzde toplum huzur ve refahını sağlamak açısından önemli hale gelmiştir.

Değerler eğitimi tarihine bakıldığında değerlerin eğitim-öğretimin ayrılmaz bir parçası olduğu görülse de, bunun nasıl yapılacağı tartışıla gelen bir konu olmuştur (Aydın, 2013). Cevherli (2018)'ye göre günümüzde değerlerin nasıl öğretildiği ve öğrenildiğine ilişkin bilgiler halen yeterli değildir. Şahinkayası ve Kelleci (2013) araştırmalarında İlkokul öğretmenlerinin değerler eğitimi derslerinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi konusunda zorluklar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Benzer şekilde Katılmış, (2017) okullarda verilen değerler eğitiminin akademik hedeflerin gölgesinde kaldığı, bu değerlerin öğretimi için yapılan etkinliklerin yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aktepe ve Tahiroğlu (2016) da soyut kavramları içeren değerler eğitiminin öğrenciler tarafından içselleştirilmesinin zor olduğunu, değerler eğitimi yaklaşımlarından faydalanılarak geliştirilebilecek etkinlik temelli uygulamaların ilgili değerlerin öğrenilmesini kolaylaştırabileceğini ifade etmektedirler. Bu yaklaşımlardan gizli öğretim yaklaşımında değerler örtük program aracılığı ile öğretilirken, doğrudan öğretim yaklaşımında değer telkin, nasihat ve vaat gibi araçların kullanımı ile öğretilmektedir. Değer açıklama yaklaşımında birey alternatifleri değerlendirdikten sonra neye değer verip vermeyeceğine başkalarının telkinleri ile değil, özgür iradesiyle karar vermektedir. Değer analizi yaklaşımında, sosyal problemleri içeren olaylar doğrudan ya da hikâyeler yoluyla incelenirken, ahlaki muhakeme yaklaşımında ahlaki ikilem ve çatışan değer ilkelerine ilişkin gerçek yaşamdan problemler ele alınmaktadır. Bütüncül yaklaşım, düşüncelerin açıkça tartışılabildiği adil, katılımcı ve demokratik bir ortam oluşturulması esasına dayanırken, eylem ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımında öğrencilerin yaparak, yaşayarak, öğrenmelerini sağlayacak sosyal etkinlikler düzenlenmesi üzerinde durulmaktadır (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016). Aydın (2013)'a göre ülkemizdeki değerler eğitimi uygulamaları genellikle birlikçi ve çoğulcu olarak ayrılabilir başlıca iki yaklaşımın bir karışımı şeklinde sürdürülmektedir. Buna göre birlikçi anlayışta değerlerin doğrudan öğretimi veya aktarımı, çoğulcu anlayışta ise bilişsel süreçler önemlidir ve değerlerin benimsenmesinden çok, bu değerlerin sunumu ve tartışılması ön plandadır.

Değerler eğitimi programı ülkemizde 2010 yılından bu yana okulöncesi, ilkokul, ortaokul ve liselerde uygulansa da (Abdülkadir, 2016), 2017-2018 eğitim-öğretim yılında güncellenen öğretim programlarında değerler eğitimine ayrı bir yer verildiği görülmektedir. Önceki programlardan farklı olarak 2017'de yenilenen öğretim programlarının odağını değerler ve değer eğitimi oluşturmuştur (M.E.B TTKB, 2017). Yenilenen programlarda "bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu" olarak nitelenen değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı ya da ünite olarak görülmeden öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yerini almıştır (MEB, 2018). Güncellenen öğretim programlarında öğrencilere aktarılması hedeflenen kök değerler adalet, dostluk,

dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak listelenmiştir (MEB, 2018). Yenilenen programlarda saygı değerinin, alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme gibi tutum ve davranışlarla ilişkilendirildiği görülmektedir (M.E.B TTKB, 2017).

Saygı sözcük anlamı olarak “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram”; “başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Saygı kavramı ile ilgili çeşitli tanımlara rastlamak mümkün olsa da pek çok farklı tanımdaki ortak nokta saygının “insan davranışlarına olumlu manada yön veren, insanı muhatabına değer vermeye iten bir duygu” olmasıdır (Maden, 2017). Bir ahlaki değer ve norm olarak günümüzdeki sosyal ilişkilerin düzgün biçimde sürdürülebilmesini sağlayan saygı, insanların, inanç ve değerler dünyasının özelliklerine göre kendine, kutsal olana, başkalarına ve çevreye saygı gibi çeşitli tutum ve davranışlar şeklinde tezahür edebilmektedir (Şentürk, 2008). Saygının bu tezahürünü yönlendiren ise eğitim ve kültür yapısıdır ve bir toplum saygılı bireylerle karşılaşmak istiyorsa, bunun için gerekli olan eğitim ve kültür yatırımlarını yapmak ve buna uygun kişiler yetiştirmek durumundadır (Şentürk, 2008). Toplumsal yaşamda ortaya çıkan olumsuzlukların azaltılması sevgi, saygı, dürüstlük, dayanışma, paylaşma, mutluluk, sabır, cesaret ve sorumluluk gibi değerlerin okullarda doğru öğretilmesi ile mümkündür (Eğitim Sen, 2015). Bu nedenle pek çok değerın temelini oluşturan ve öğrencilerin kendilerini tanımları, evrensel düşünceleri oluşturmaları, toplumla sosyalleşmeleri için olmazsa olmaz bir değer olan saygının öğretiminde en büyük sorumluluk eğitim sistemine düşmektedir (Türk, 2009).

Literatüre bakıldığında saygı kavramına dair yapılan araştırmalarda genel olarak saygının, değerler eğitimi açısından öneminin vurgulandığı, doğrudan saygı değerini konu edinen çalışmaların sayısının az olduğu görülmektedir. Türk (2009) araştırmasında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan öğretmenlerin saygı değerine yönelik algılarını, tutumlarını ve eğitsel uygulamalarını incelemiş, öğretmenlerin saygı değerinin evrensel boyutuna daha çok önem verdiklerini ortaya koymuştur. İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerini belirlemeyi amaçladıkları araştırmalarında Yiğittir ve Öcal (2010), öğrencilerin kendilerinde ve çevrelerinde en çok görmek istedikleri değerlerden birinin saygı değeri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Acun, Yücel, Önder ve Tarman (2013), İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf programında yer alan değerlerin öğretmen ve veliler tarafından algılanan önemine dair yürüttükleri araştırmaları sonucunda, velilerin en önemli gördükleri üç değerın *dürüstlük*,

çalışkanlık ve *saygı* değeri olduğunu ortaya koymuşlardır. Akyıldız (2016), sosyal bilgiler öğretmenlerinin hak ve özgürlüklere saygı değerinin öğretim programında yer almasını olumlu bulduklarını; bu değerin öğretiminde geleneksel öğretmen merkezli ve aktarmacı yöntemleri tercih ettiklerini; değerin kazandırılmasında okul, aile, medya ve çevreden kaynaklı sorunlar yaşadıklarını tespit etmiştir. Çelikkaya ve Seyhan, (2016) öğrencilerin saygı değerini; hayvanlara saygı, çevreye saygı, bitkilere saygı, farklı düşünelere saygı, büyüklere saygı, aileye saygı, yaşlılara otobüste yer vermek şeklinde algıladıklarını ifade etmişlerdir. Yazıcı ve Ocak'ın (2017), saygı değerini farklı kademe ve branşlardan öğretmen görüşlerine göre inceledikleri araştırma sonuçları, öğretmenlerin saygının davranış olarak gösterilmesi gerektiğini düşündüklerini, bunun okul içinde öğrencilerin öğretmene, arkadaşlarına ve derse karşı gösterdikleri davranışlardan olduğunu; saygı değerini kazandırmak için sözel uyarıların yanı sıra örnek davranışlar gösterdiklerini ve öğretim programlarını uygulama ve içerik bakımından saygı konusunda yetersiz bulduklarını ortaya koymuştur. Maden (2017), ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında saygı değerine ilişkin eksiklikler olduğu sonucuna varmıştır. Topçubaşı ve Polat, (2018) hayat bilgisi 3. Sınıf programında yer alan, *farklılıklara saygı* kazanımlarına yönelik olarak hazırladıkları *Farklılıklara Saygı Eğitim Programı*'nı uygulamış ve programın öğrencilerin farklılıklara saygı tutum düzeylerini geliştirdiğini ortaya koymuşlardır.

Literatürde saygı değerini konu alan çalışmalarda belirtildiği üzere, programların öncelikli hedefleri arasında gösterilmesine rağmen saygı değerinin kazandırılmasına yönelik eksikliklerin olduğu görülmektedir. Saygı değerinin etkin şekilde öğretilmesi ise öncelikle saygının daha iyi anlaşılmasını sağlayacak araştırmaların yapılması ile sağlanabilir. Saygı nedir, saygısızlık nedir, saygı nasıl ifade edilebilir ve ölçülebilir, saygı duruma ve ortama göre değişir mi, saygı kültüre bağlı ya da evrensel bir kavram mıdır gibi sorular saygının doğasını doğru anlama konusunda sorulabilecek sorulardan yalnızca bazılarıdır (Shwalb ve Shwalb, 2006). Bu bağlamda, söz konusu araştırma 2017'de yenilenen M.E.B. ilkokul öğretim programlarında saygı değerinin nasıl ele alındığını, programlarda saygı öğretimine ilişkin nasıl bir anlayış olduğunu, sınıf öğretmenlerinin öğretim programlarında saygı konusunun ele alınışını nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırma Deseni

2017 yılında yenilenen ilkokul programlarında yer alan kök değerlerden olan *saygı* değerinin öğretiminde sınıf öğretmenleri tarafından nasıl

değerlendirildiğinin belirlenmesine yönelik bu araştırma; nitel desenli bir çalışma olup, olgubilim araştırması olarak gerçekleştirilmiştir. Olgubilim farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir bilgiye sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma kapsamında programlarda yer alan saygı kavramının derinlemesine incelenmesi ve değerlendirilmesi için sınıf öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemesine gidilmiştir. Bir çalışmada örneklem belli ölçütlere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan seçilebilir. Bu durumda ölçütü karşılayan kişiler, olaylar ya da nesnelere örnekleme alınır (Büyüköztürk vd., 2013). Araştırmada 2017 yılında yenilenen ilköğretim programları incelendiği için eski ve yeni programların kıyaslanabilmesi açısından en az 10 yıldır Milli Eğitim Bakanlığı'nda görev yapan sınıf öğretmenleri çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma grubu, İstanbul'un Kadıköy İlçesinden görev yapan 10 yılın üzerinde mesleki deneyime sahip kolay ulaşılabilen ve çalışmaya katılmak isteyen sınıf öğretmenlerinden oluşmuştur. Araştırma 6 kadın, 4 erkek sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, katılımcılarla yapılan birebir görüşmeler neticesinde toplanmıştır. Görüşme formundaki soruların belirlenebilmesi için öncelikle yenilenen ilköğretim programları saygı teması bakımından detaylı bir şekilde incelenmiş, ilgili literatür taranmıştır. Bu amaçla Eğitim Programları ve Öğretim Alanından 2 uzmanın görüşüne başvurularak elde edilen veriler çerçevesinde 5 genel sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Pilot uygulamalar yapıldıktan sonra da görüşmeler 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Görüşme esnasında tutulan yaklaşık 250 dakikalık ses kayıtları aracılığıyla elde edilen veriler, katılımcılar için ayrı ayrı yazılı metne dönüştürülmüş, tek tek incelenen bu metinlerde sınıf öğretmenleri tarafından

dile getirilen söylemlere uygun kodlar geliştirilmiştir. Elde edilen kodlar farklı başlıklar altında gruplandırılarak kategoriler geliştirilmiş ve uygun temalarla eşleştirilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri neticesinde elde edilen bu veriler bulgular kısmında doğrudan sunulmuştur.

Kodların oluşturduğu kategori ve temaları temsil edip etmediğinin teyidi için Eğitim Programları ve Öğretim Alanından 2 farklı uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların yapmış olduğu eşleştirme ile araştırmacıların yapmış olduğu eşleştirmelerin güvenilirliği Miles ve Huberman (1994)'ın güvenilirlik formülü ile test edilmiştir. Miles ve Huberman (1994) ve Patton (2002)'ye göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %80 olması beklenmektedir. Güvenirlik formülü= $\frac{\text{görüş birliği}}{\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}} \times 100$ olarak kullanılmış ve elde edilen güvenilirlik =0.91 olarak hesaplanmıştır. Kodlar, bu kodlara ait kategori ve temalar bulgular bölümünde tablolar ve şekiller ile birlikte doğrudan sunulmuştur. Ayrıca katılımcıların söylemlerinden bazı örneklere yer verilerek bulgular desteklenmeye çalışılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki değerlendirmeleri sunulmaktadır.

Elde edilen bulgulara göre saygı kök değeri hakkında sınıf öğretmenlerinin; 3 tema, 8 kategori altında 77 koddan oluşan 179 söylem dile getirdikleri görülmektedir. Belirtilen bu 3 tema: *Saygının anlamı ve türleri*, *Saygı ve toplum*, *Saygı değerinin kazandırılması* şeklinde sıralanmış ve temalara ait model Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Saygı kök değeri temaları

Saygının anlamı ve türleri teması; “Saygının anlamı” ve “Saygı türleri” kategorileri, *Saygı ve toplum* teması; “Saygı eğitiminin olumlu etkileri” ve “Saygı eğitiminin etkili verilememesinin olumsuz etkileri” kategorileri, *Saygı değerinin kazandırılması* teması ise; “Saygının okulda öğretimi”, “Saygının okul dışında öğretimi”, “Yenilenen öğretim programlarında saygı” ve “Saygının öğretimi için öneriler” kategorileri şeklinde sıralanmış ve kategorilere ait model Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Saygı kök değeri kategorileri

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşleri incelendiğinde oluşan 8 kategori için 77 kod içeren 179 söylem dile getirdiği görülmektedir. Bu söylemlerden oluşan *Saygının anlamı* ve *Saygının türleri* kategorilerine ait kodların modeli Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Saygının anlamı ve Saygının alt kavramları kategorilerinin oluşturduğu kodlar

Sınıf öğretmenlerinin söylemleri ile oluşan *Saygı eğitiminin olumlu etkileri ve Saygı eğitiminin verilememesinin olumsuz etkileri* kategorilerine ait kodların modeli Şekil 4’de sunulmuştur.

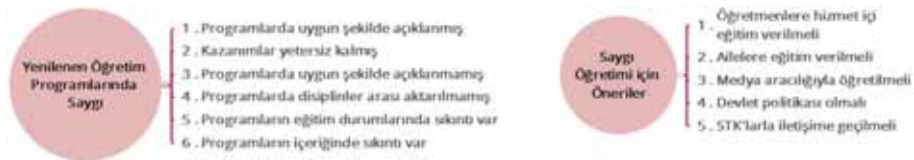
Şekil 4. *Saygı eğitiminin olumlu etkileri ve Saygı eğitiminin verilememesinin olumsuz etkileri* kategorilerinin oluşturduğu kodlar

Sınıf öğretmenlerinin söylemleri ile oluşan *Yenilenen öğretim programlarında saygı ve Saygının okulda öğretimi* kategorilerine ait kodların modeli Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5. *Saygının okulda öğretimi ve Saygının okul dışında öğretimi* kategorilerinin oluşturduğu kodlar

Sınıf öğretmenlerinin söylemleri ile oluşan *Yenilenen öğretim programlarında saygı ve Saygı öğretimi için öneriler* kategorilerine ait kodların modeli Şekil 6’da sunulmuştur.

Şekil 6. *Yenilenen öğretim programlarında saygı ve saygının öğretimi için öneriler* kategorilerinin oluşturduğu kodlar

Saygının Anlamı ve Türleri Teması

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için yöneltilen sorular çerçevesinde; öğretmenlerin belirtmiş olduğu söylemlerden elde edilen görüşler neticesinde ortaya çıkan *Saygının anlamı* isimli kategoriye ait kodların yüzde ve frekansları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. *Saygının anlamı kategorisi*

Saygının Anlamı	f	%
Hoşgörüdür	3	11.11
Sevgidir	3	11.11
Yaşayış biçimidir	3	11.11
Koşulsuz kabuldür	3	11.11
Empati yapmaktır	2	7.41
Davranış biçimidir	2	7.41
Vicdandır	1	3.7
Adalettir	1	3.7
Yaşam tarzıdır	1	3.7
Ahlaki normlar bütünüdür	1	3.7
Kardeşliktir	1	3.7
Eşitliktir	1	3.7
Anlayıştır	1	3.7
Kibarlıktır	1	3.7
Toplumsal dönüttür	1	3.7
Onur kavramıdır	1	3.7
Eğitimidir	1	3.7
Toplam	27	100

Tablo 1 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin saygı kök değerini tanımlarken 27 söylem dile getirdiği ve %11.11’lik oranla en çok *hoşgörüdür*, *sevgidir*, *yaşayış biçimidir*, *koşulsuz kabuldür* kodlarını ürettiği; bu kodları sırasıyla *empati yapmaktır*, *davranış biçimidir*, *vicdandır*, *adalettir*, *yaşam tarzıdır*, *ahlaki normlar bütünüdür*, *kardeşliktir*, *eşitliktir*, *anlayıştır*, *kibarlıktır*, *toplumsal dönüttür*, *onur kavramıdır* ve *eğitimidir* kodlarının takip ettiği görülmektedir. Bu söylemlere ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö1: “Saygı, yani birçok anlamda birçok sözcükle kavramsal olarak eşleştirilebilir ama daha doğrusu saygının tanımından çok saygının oluşması nasıl gerçekleşir sorusuna cevap verebilirim yani direk saygı sevgidir, saygı

kardeşliktir, saygı eşitliktir, saygı adalettir diyebilirim ama bence asıl saygı nasıl oluşur, nasıl meydana gelir sorusunun cevabı empati yapmaktır”.

Ö9: *“Saygı insan yaşantılarının toplumsal dönütüdür. Bunu açıklamak gerekirse; aile içinde gösterilen saygının başka bir ortamda insanları rahatsız edebilirliğine bakılmaksızın gösterilme şeklidir. Her insanın doğduğu günden belirli bir yaşa kadar elde ettiği yaşantıları onur kavramı üzerinden topluma aktarmasıdır.”.*

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için yöneltilen sorular çerçevesinde; öğretmenlerin belirtmiş olduğu söylemlerden elde edilen görüşler neticesinde ortaya çıkan *Saygının türleri* kategorisine ait kodların yüzde ve frekansları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. *Saygının türleri kategorisi*

Saygının Türleri	f	%
İnsani değerlere saygı	7	14.89
Farklılıklara saygı	6	12.77
Milli değerlere saygı	5	10.64
Dini değerlere saygı	5	10.64
Ahlaki değerlere saygı	5	10.64
Sanata ve sanatçıya saygı	4	8.51
Mesleğe saygı	3	6.38
Engellilere saygı	3	6.38
Trafik kurallarına saygı	2	4.26
Hukuk kurallarına saygı	1	2.13
Demokrasiye saygı	1	2.13
İnsan haklarına saygı	1	2.13
Doğaya saygı	1	2.13
Diğer canlılara saygı	1	2.13
Kişilik haklarına saygı	1	2.13
Toplumsal değerlere saygı	1	2.13
Toplam	47	100

Tablo 2’ye bakıldığında, sınıf öğretmenlerinin saygı kök değerinin türlerini belirtirken 47 söylem dile getirdiği ve %14.89’luk oranla daha çok *insani değerlere saygı* kodunu ürettiği; bu kodu sırasıyla *farklılıklara saygı*, *milli değerlere saygı*, *dini değerlere saygı*, *ahlaki değerlere saygı*, *sanata ve sanatçıya saygı*, *mesleğe saygı*, *engellilere saygı*, *trafik kurallarına saygı*, *hukuk kurallarına saygı*, *demokrasiye saygı*, *insan haklarına saygı*, *doğaya*

saygı, diğer canlılara saygı, kişilik haklarına saygı ve toplumsal değerlere saygı kodlarının takip ettiği görülmektedir. Bu söylemlere ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö10: “Kişilik hakkı, yani hakları gözetmek, insanları sevmek yani sevgi yine aynı şekilde sevgi kavramına bakmak gerekiyor. Farklılıklara saygı göstermek, yani insani ilişkilerde aslında güzel ahlak. Toplumdaki güzel ahlak, toplumdaki güzel davranışlar, bunların hepsi alt kavramlardır”.

Ö6: “Tercihler. Din, ırk, ne bileyim ben meslek, cinsiyet. Hepsi olabilir bunun içinde. Karşı cinse saygı, işte, mesleğe saygı, dine saygı, yaşayışa ne bileyim bu cinsel tercihlere olabilir farklılıklar, bedensel özürllüer olabilir, hepsine saygı”.

Saygı ve Toplum Teması

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için yöneltilen sorular çerçevesinde; öğretmenlerin belirtmiş olduğu söylemlerden elde edilen görüşler neticesinde ortaya çıkan *Saygı eğitiminin olumlu etkileri* isimli kategoriye ait kodların yüzde ve frekansları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. *Saygı eğitiminin olumlu etkileri kategorisi*

Saygı Eğitiminin Olumlu Etkileri	f	%
Toplumsal bilinç gelişir	4	23.53
Toplumsal huzur sağlanır	3	17.65
Karşılıklı anlayış gelişir	2	11.76
Toplum kendini güvende hisseder	1	5.88
Bireyi özgürleştirir	1	5.88
İnsani ilişkileri düzenler	1	5.88
Yaratıcı bireyler yetişir	1	5.88
Özgüveni yüksek bireyler yetişir	1	5.88
Güvenilir bireyler yetişir	1	5.88
Özveri ile çalışan toplum ortaya çıkar	1	5.88
Toplumda adalet duygusu gelişir	1	5.88
Toplam	17	100

Tablo 3 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin saygı eğitiminin olumlu etkilerini belirtirken 17 söylem dile getirdiği ve %23.53'lük oranla *toplumsal bilinç gelişir* kodunu sıklıkla kullandığı; bu kodu sırasıyla *toplumsal huzur*

sağlanır, karşılıklı anlayış gelişir, toplum kendini güvende hisseder, bireyi özgürleştirir, insani ilişkileri düzenler, yaratıcı bireyler yetişir, özgüveni yüksek bireyler yetişir, güvenilir bireyler yetişir, özveri ile çalışan toplum ortaya çıkar, toplumda adalet duygusu gelişir kodlarının takip ettiği görülmektedir. Bu söylemlere ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö2: “Bir kere saygı olduğu yerde karşılıklı sevgi, saygı hep vardır. Öyle de olması gerekiyor. Yani, kesinlikle güvende hissedersin, nerede olursan ol bu bir güvendir”.

Ö5: “Yere çöp atmamak bile o eğitimin çocukların karşılığını aldığını gösteriyor. Şimdi, bir görerek öğrenme var bir de söylemle onu yapmak var. Dolayısı ile toplumsal olarak en başta eğitilmiş toplumlarda insanların tüm yaşantısını saygı etkiler. Bu davranış şekli etkiler diyelim”.

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için yöneltilen sorular çerçevesinde; öğretmenlerin belirtmiş olduğu söylemlerden elde edilen görüşler neticesinde ortaya çıkan *Saygı eğitiminin verilememesinin olumsuz etkileri* isimli kategoriye ait kodların yüzde ve frekansları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Saygı eğitiminin verilememesinin olumsuz etkileri kategorisi

Saygı Eğitiminin Verilememesinin Olumsuz Etkileri	f	%
Kültürel erozyona sebebiyet verir	3	18.75
Özgüveni düşük bireyler yetişir	3	18.75
Toplumsal çatışmalar başlar	2	12.5
Kişi veya zümreye ait kurallar oluşur	1	6.25
Şiddet olaylarına sebebiyet verir	1	6.25
Güvenilmeyen bireyler yetişir	1	6.25
Sevgisiz topluma sebebiyet verir	1	6.25
İnsanlar arası iletişim zorlaşır	1	6.25
Toplumsal yaşam zorlaşır	1	6.25
İnsanların tahammül eşiği azalır	1	6.25
Akademik başarıya odaklı bireyler yetişir	1	6.25
Toplam	16	100

Tablo 4 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin saygı eğitiminin verilememesinin olumsuz etkilerini belirtirken 16 söylem dile getirdiği ve %18.75’lik oranla *Kültürel erozyona sebebiyet verir* ve *Özgüveni düşük bireyler yetişir* kodlarını ürettiği; bu kodları sırasıyla *toplumsal çatışmalar*

başlar, kişi veya zümreye ait kurallar oluşur, şiddet olaylarına sebebiyet verir, güvenilmeyen bireyler yetişir, sevgisiz topluma sebebiyet verir, insanlar arası iletişim zorlaşır, toplumsal yaşam zorlaşır, insanların tahammül eşiği azalır, akademik başarıya odaklı bireyler yetişir kodlarının takip ettiği görülmektedir. Bu söylemlere ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö3: “Saygı, diyelim birine göre, sadece işte büyüklere saygı işte otobüste yer vermek ya da büyüklerin sözünü hiç kesmeden büyük ne derse odur anlamına geliyorsa bu insanı daha özgüvensiz yapar mesela. Fikrini söyleyemez.”

Ö4: “Kağıt üzerinde şöyle olmalı böyle olmalı. Ama ne? Pratikte bunlar uygulanıyor mu? Hiç uygulanmıyor? Kesinlikle kimse kimseye saygı göstermiyor. Yani, hürs, benlik, çıkar çatışmaları, kısa yoldan hayata atılma, kısa yoldan köşeyi dönme... Kökeni hep altyapıya dayanıyor. Bu tür insan modelleri ne oluyor, başkalarının haklarını çiğniyor.”

Saygı Değerinin Kazandırılması Teması

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için yöneltilen sorular çerçevesinde; öğretmenlerin belirtmiş olduğu söylemlerden elde edilen görüşler neticesinde ortaya çıkan *Saygının okulda öğretimi* isimli kategoriye ait kodların yüzde ve frekansları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. *Saygının okulda öğretimi kategorisi*

Saygının Okulda Öğretimi	f	%
Öğretmen rol model olmalıdır	8	28.57
Sınıf içi etkinliklerle aktarılabilir	6	21.43
Bütün derslerde öğretilbilir	6	21.43
Disiplinler arası aktarım ile sağlanabilir	5	17.86
Öğretim programı ile yeterli öğretilemez	2	7.14
Sınıf dışı sosyal etkinlikler yapılmalı	1	3.57
Toplam	28	100

Tablo 5’e bakıldığında, sınıf öğretmenlerinin saygının okulda öğretimini ifade ederken 28 söylem dile getirdiği ve %28.57’lik oranla *öğretmen rol model olmalıdır* kodunu sıklıkla ifade ettiği; bu kodu sırasıyla *sınıf içi etkinliklerle aktarılabilir, bütün derslerde öğretilbilir, disiplinler arası*

aktarım ile sağlanabilir, öğretim programı ile yeterli öğretilemez, sınıf dışı sosyal etkinlikler yapılmalı kodlarının takip ettiği görülmektedir. Bu söylemlere ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö7: “Bireyleri incitmeden, kırmadan, şimdiki nesil çok farklı bir nesildir. Hemen kırılan, küsen, kendi hatasını kabul etmeyen. Ama işte yanına çağırıp, kırmadan, incitmeden. Onlara örnek insanlar olacak, örnek liderler olacak. Bilhassa biz öğretmenlere onlara örnek olmamız gerekiyor”.

Ö1: “Ben hiçbir dersi tek başına ayrı düşünmem. Yani siz eğer hayat bilgisi dersinde saygı konusunu işlerken bu ses tonunda konuşuyorsam diğer derste de aynı ses tonunda konuşurum. Örneğin Türkçe’de dilbilgisini bütün derlerde uygulamam”.

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için yöneltilen sorular çerçevesinde; öğretmenlerin belirtmiş olduğu söylemlerden elde edilen görüşler neticesinde ortaya çıkan *Saygının okul dışında öğretimi* isimli kategoriye ait kodların yüzde ve frekansları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. *Saygının okul dışında öğretimi kategorisi*

Saygının Okul Dışında Öğretimi	f	%
Aile rol model olmalıdır	8	42.11
Davranış haline getirilmelidir	8	42.11
Toplumun önde gelen bireyleri rol model olmalıdır	1	5.26
Arkadaş çevresi önemlidir	1	5.26
İkaz ve uyarılarla öğretilbilir	1	5.26
Toplam	19	100

Tablo 6 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin saygının okul dışında öğretimini ifade ederken 19 söylem dile getirdiği ve %42.11’lik oranla *aile rol model olmalıdır* ve *davranış haline getirilmelidir* kodlarını yoğun olarak ifade ettiği; bu kodları sırasıyla *toplumun önde gelen bireyleri rol model olmalıdır*, *arkadaş çevresi önemlidir*, *ikaz ve uyarılarla öğretilbilir* kodlarının takip ettiği görülmektedir. Bu söylemlere ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö10: “Şimdi çocukları görüyorum her gelen yeni nesli. Aşırı derecede özgüvenle geliyorlar ve birbirlerine karşı hiç saygıları yok. Sıfır saygı. İşte bu ailelerin, anne ve babaların, ebeveynlerin onları yanlış yetiştirmelerinden, yanlış yönlendirmelerinden kaynaklanıyor”.

Ö6: “Bir gösteriye sırayla çıkmak, arkadaşını takdir etmek, yanlış da yapsa doğru da yapsa onu alkışlamak, ya da işte böyle oldu ama bence bunu yapman yine de güzeldi gibi. Onun için ders dışında yaptığımız etkinliklerle de biz bu kavramı desteklemeye çalışıyoruz. Ki desteklenmelidir yani sadece ders olarak verilip geçilecek bir şey değil bu yaşam olarak da göstermek gerekiyor”.

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için yöneltilen sorular çerçevesinde; öğretmenlerin belirtmiş olduğu söylemlerden elde edilen görüşler neticesinde ortaya çıkan *Yenilenen öğretim programlarında saygı* isimli kategoriye ait kodların yüzde ve frekansları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. *Yenilenen öğretim programlarında saygı kategorisi*

Yenilenen Öğretim Programlarında Saygı	f	%
Programlarda uygun şekilde açıklanmış	3	20
Kazanımlar yetersiz kalmış	3	20
Programlarda uygun şekilde açıklanmamış	2	13.33
Programlarda disiplinler arası aktarılmamış	2	13.33
Programların eğitim durumlarında sıkıntı var	2	13.33
Programların içerik kısmında sıkıntı var	1	6.67
Toplam	15	100

Tablo 7’ye bakıldığında, sınıf öğretmenlerinin yenilenen öğretim programlarında saygı kavramını ifade ederken 15 söylem dile getirdiği ve %20’lik oranla *programlarda uygun şekilde açıklanmış* ve *kazanımlar yetersiz kalmış* kodlarını yoğun olarak ifade ettiği; bu kodları sırasıyla *programlarda uygun şekilde açıklanmamış*, *programlarda disiplinler arası aktarılmamış*, *programların eğitim durumlarında sıkıntı var*, *programların içerik kısmında sıkıntı var* kodlarının takip ettiği görülmektedir. Bu söylemlere ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö4: “Bir kere değerler eğitiminde saygı kavramını biraz daha fazla vermek gerekir. Değil mi? Türkçe kitabının içine, metinlere, araç olarak kullanılan metinlerin içine saygı ile ilgili metinler işlenmesi lazım. Sınavlarda saygı içerikli soruların olması lazım”.

Ö3: “Türkçe dersinde mesela bazı metinlerde bu kök değer dediğiniz şeyler verilmeye çalışılıyor. Ama daha çok Türkçe dersinde gördüm onu. Sosyal bilgiler dersinde de olabilir. Ama bu öğretmenlere çok iyi açıklanmadı ve programlara disiplinler arası aktarılmamış”.

Sınıf öğretmenlerinin saygı kök değeri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak için yöneltilen sorular çerçevesinde; öğretmenlerin belirtmiş olduğu söylemlerden elde edilen görüşler neticesinde ortaya çıkan *Saygının öğretimi için öneriler* isimli kategoriye ait kodların yüzde ve frekansları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. *Saygının öğretimi için öneriler kategorisi*

Saygının Öğretimi İçin Öneriler	f	%
Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli	3	30
Ailelere eğitim verilmeli	3	30
Medya aracılığıyla öğretilmeli	2	20
Devlet politikası olmalı	1	10
STK’larla iletişime geçilmeli	1	10
Toplam	10	100

Tablo 8 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin saygının öğretimi için öneriler kategorisini ifade ederken 10 adet söylem dile getirdiği ve %30’luk oranla *öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli* ve *ailelere eğitim verilmeli* kodlarını sıklıkla ürettiği; bu kodları sırasıyla *medya aracılığıyla öğretilmeli*, *devlet politikası olmalı* ve *STK’larla iletişime geçilmeli* kodlarının takip ettiği görülmektedir. Bu söylemlere ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö8: “Mesela sık sık aile bireylerine, aslında güzel böyle okul bünyesinde seminerlere katabiliriz bu konularda. Aslında ilk etapta onları almak lazım. Televizyonlarda da aslında buna yer verilebilir. Çünkü veli bir iki şey okumuştur işte. O bir iki cümleyle senin karşına çıkabilir, olayları çok farklı yorumlayabilir. Ama işte tamamını alsa bu veli belki daha farklı bakacaktır o olaya. Ama iki cümleyle çıkıyor senin karşına seni yargılayabiliyor. İlk iş velide, veliyi önce bilinçlendirmek lazım”.

Ö3: “Konuşurken bunları sayarken şu aklıma geldi: Okul dışı ne olabilir? Yine bizim ikinci sınıfta yaptığımız bir etkinlik aklıma geldi [Örnek veriyor-TEMA’nın yavru programı] İşte mesela, bazı STK’larla işbirliği yapılabilir. O kadar güzel etkinlikler yapan STK’lar var ki... Ama bundan haberimiz yok. Örneğin TEMA. Biz ne yaptık? TEMA ile bir işbirliği yaptık. Fidan dikmeye gittik, işte değişik etkinlikler, sınıf-içi ve sınıf-dışı işte botanik bahçesine gidip çocuklarla doğa oyunları oynadık. İşte çevreye saygı... Doğaya saygı”.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sınıf öğretmenleri, yenilenen öğretim programlarında yer alan kök değerlerden *saygı* değerine yönelik görüşlerini belirtirken; *saygının anlamı* kategorisinde genel olarak saygıyı; *hoşgörü*, *sevgi*, *yaşayış biçimi* ve *koşulsuz kabul* şeklinde tanımladıkları görülmektedir. Bu tanımlamalarda öğretmenlerin saygıyı hoşgörü ve sevgi kavramlarını kullanarak açıklamaları, saygıyı bir anlayış, bir duygu şeklinde algıladıklarını göstermektedir. Benzer şekilde Yazıcı ve Ocak, (2017)'in araştırmalarında da öğretmenlerin saygı değerini hoşgörülü olma, sevginin formal hali gibi ifadelerle açıkladıkları görülmektedir. Öğretmenler saygıyı tanımlarken “yaşayış biçimi” ifadesini kullanmışlar böylece saygının kişiler tarafından benimsenerek, her koşul ve durumda hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak görülmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Saygı için “koşulsuz kabul” ifadesini kullanan öğretmenler, saygı deyince insanın karşısındakine ve özelliklerine değer vermesi gerektiğine değinmişlerdir. Öğretmenlerin bu açıdan yenilenen programlarda başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme davranışlarıyla ilişkilendirilen saygı kavramına benzer bir saygı anlayışına sahip oldukları görülmektedir (M.E.B TTKB, 2017).

Dahası öğretmenler saygı kavramına kişiye özgü anlamda; yaşam tarzı, davranış biçimi, eğitim, onur, ahlaki normlar, empati yapmak gibi zamana, mekana ve kişiye göre değişen anlamlar yüklerken; diğer yandan hoşgörü, sevgi, vicdan, adalet, eşitlik gibi evrensel tanımlamalar da yapmıştır. Aslında evrensel bir değer olarak görülen saygı, bileşenlerinden dolayı kültüre özgü değişimlere uğrayabilmektedir. Bazen bir kültürde bacak bacak üstüne atmamak saygıya karşılık gelebilmekte iken, bazen de bir çocuğun başını okşamak farklı bir kültürde saygısızlık anlamına gelebilmektedir. Yine bu bileşenler kuşaklararası farklılıklar da gösterebilmektedir. Bireylerin yaşadığı çevre, yetiştiği aile, inançları, kültürel değerleri bu bileşenleri oluşturmakta ve bu bileşenler çerçevesinde saygı kavramına dair farklı tanımlamaların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Örneğin Hsueh ve diğerlerinin (2005) araştırması Amerikalı ve Çinli çocukların saygının tanımı, davranışsal olarak ifadesi ve işlevi hakkında farklı anlayışlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre Amerika’da çocuklar saygıyı daha çok kişilerarası ilişkilerde bir kişiye gösterildiğinde, karşıdaki kişiden beklenen bir kavram olarak algılamak, Çin’de çocuklar saygıyı kişiler arasında kazanılmaktan çok toplumsal düzenin bir parçası, kişilerarası ilişkilerin temeli olarak görmektedirler (Cohen, Hsueh, Zhou, Hancock ve Floyd, 2006)

Sınıf öğretmenlerinin *saygının türlerine* dair görüşleri incelendiğinde: öğretmenler saygının; *insani*, *milli*, *manevi*, *dini*, *ahlaki değerlere* ve

farklılıklara saygı şeklinde türleri olduğunu vurgulamıştır. Yine bunların dışında sanata ve sanatçıya, mesleğe, engellilere, trafik kurallarına, hukuka ve demokrasiye, doğaya ve diğer canlılara vb. şeklinde saygı türlerinden bahsedildiği görülmektedir. DeLellis, A. J. (2000)'e göre saygı kişisel ve nesnel olmak üzere farklı boyutlara sahip bir kavramdır. Buna göre saygı takdir, hayranlık, itibar, onur, hürmet, riayet, korku gibi öznel ve içsel boyutları içermekle beraber doğaya: doğadaki belirli durum ve olaylara; insanlara: kendine, başkalarına, başkalarının değerlerine, medeniyetlere: sembol ve nesnelere, sosyal kurumlara, statü, mevki ve rollere, yasa, düzenleme ve ahlak kurallarına, gelenek, görenek ve beklentilere; doğüstü konulara: din ve ilahi olana gösterilen saygı gibi nesnel boyutları da içermektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde saygının belirli ve sınırlı bir anlamının olmadığı, çeşitli ortamlarda farklı şekillerde kendini gösteren bir kavram olduğu söylenebilir. Bu açıdan öğretmenlerin saygıyı sınırlı ve dar bir anlamda değil farklı türleri olan ve farklı şekillerde sergilenebilen bir kavram olarak yorumladıkları görülmektedir.

Ayrıca her bireyin yaşam tarzı, inancı, anlayışı ve yetiştiği kültür açısından sahip olduğu değer yargıları olduğu gibi içinde bulunduğu toplumun da getirmiş olduğu bir takım normlar mevcuttur. Bu normlar, toplumu bir araya getiren ve o topluma ait kültürel bir yapının oluşmasını sağlayan milli, manevi, dini, ahlaki vb. değerler içerir. Bireyin özelde sahip olması gereken vicdan, adalet, hoşgörü, insan ve doğa sevgisinin yanında içinde bulunduğu kültürün normlarını da içselleştirmesi kaçınılmaz bir gerçektir. İnsani ilişkiler temelli başlayan ve bireyleri karşılıklı olarak etkileyen bu durum, bazen milli bazen dini bazen de ahlaki anlamda farklılık gösterebilir. Esas olan empati duygusu gelişmiş bireylerin saygı anlamında evrensel değerlerin yanında kendi kültürüne ait milli ve manevi değerlerine de değer vermesidir. Nitekim sınıf öğretmenleri de bu tema üzerinde yoğunlaşmış, evrensel değerlerin yanında bu değerlerin de bireylere kazandırılmasının önemini vurgulamıştır.

Saygı ve toplum temasında yer alan *saygı eğitiminin olumlu etkileri* isimli kategori incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin saygı eğitimi verildiği takdirde *toplumsal bilincin gelişeceği, toplumsal huzurun sağlanacağı, toplumun kendini güvende hissedeceği ve karşılıklı anlayışın gelişeceğine* dair söylemler üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. İnsanın saygı duymadığı bir bireyi sevmesi beklenemez. Korkuya dayalı bir sevgi anlayışı sonucunda da saygı bilincinin gelişmesi beklenmemelidir. Saygı, insani bir duygudur, vicdandır, adalettir, anlayıştır. Toplumda iyi insan, vicdanlı insan, adaletli insan vb. kavramların oluşumuyla toplumsal bilinç gelişir ve huzur sağlanır. Bir bireyin yere çöp atmama davranışını göstermesi özelde çevre duyarlılığı anlamına gelmekte iken, genelde ise topluma ve doğaya duyduğu saygıya

karşılık gelmektedir. Çevreye çöp atmayan, trafik kurallarına uyan, doğaya ve canlılara zarar vermeyen birey, çevreye yönelik sergilemiş olduğu bu olumlu tutum ile örnek bir davranış sergileyecek ve toplumsal bilincin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Neye, nasıl saygı gösterileceğinin bilincinde olunmasının bireyler arası iletişime de olumlu etkileri olacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Saygı eğitiminin verilememesinin olumsuz etkileri kategorisi incelendiğinde ise öğretmenler; bu değerın bireylere kazandırılmaması sonucunda *kültürel erozyonun oluştuğu, toplumsal çatışmaların başladığı, sevgiye dayalı olmayan, kişilerin iletişim kurmakta zorlandığı, şiddet olaylarının görülmeye başlandığı bir yapının oluşacağını öngörmektedir*. Eğitim kurumları, aile ve toplum; bireyleri özel anlamda akademik başarı odaklı yetiştirmek gibi bir yanlıgı içerisinde olmamalıdır. Bir yarış kazanmaya, diğerlerini geçmeye odaklı bireyler; bu yetişme tarzları sebebi ile kimi zaman en yakınındaki insanlara karşı sahip olması gereken değer yargılarını hiçe sayabilmektedir. Hırs, benmerkezci anlayış, çıkar çatışmaları, kısa yoldan hayata atılma ve arzuladığını elde etme gayesi ile hareket eden kişi, bu amaçlar uğruna sahip olması gereken insani değerleri çiğneyebilmekte, tahammül eşiğı azalmakta, bazı durumlarda da şiddete meyledebilmektedir. Demokratik toplumlarda bireylerin sevgi, saygı, güven gibi değerlere sahip olarak, sorumluluk bilinci ile hareket etmelerinin demokrasinin varlığını devam ettirebilmesi kadar toplumun huzurlu olabilmesi için de gerekli olduğu unutulmamalıdır (Tahiroğlu ve Aktepe, 2015).

Saygı değerinin kazandırılması temasında yer alan *saygının okulda öğretimi* isimli kategori incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin saygının okulda öğretimi için *öğretmenin rol model olarak, sınıf içi ve dışı etkinlikler ve disiplinler arası bir yaklaşımla ile bütün derslerde* bu değeri kazandırabileceklerini dile getirdikleri görülmektedir. Aydın (2013)'a göre de değerlerin kazanımı için yaşantıya, empatiye, modellemeye, problem çözmeye, buluşa dönük etkinlikler tercih edilmeli, bu etkinliklerde öğretmen öncelikle "olumlu davranışları, sözleri takdir et." ilkesiyle hareket etmeli; olumlu, kabul edici, öğrenci merkezli bir sınıf iklimi oluşturmalıdır. Bireyin davranış haline dönüştüremediğı bir anlayışı/durumu başka bireylerden beklemesi doğru değildir. Bulunduğı sınıf, okul veya yaşam çevresinde birçok açıdan rol model olması beklenen öğretmenin; öğrenciye kazandırmak istediğı değerleri öncelikle kendisinin benimsemesi ve bu konuda örnek davranış sergilemesi gerekir. Dersine zamanında girmeyen, öğrencilerine karşı kaba ve nezaketsiz bir tutum sergileyen, öğretimini verdiği derse hazırlıklı gelmeyerek sahip olması gereken sorumlulukları yok sayan, özsaygısı gelişmemiş, çevreye, doğaya, trafik kurallarına, diğer canlılara saygı duymayan bir öğretmenin aynı davranışları öğrencisine kazandırabilmesi

beklenmemelidir. Öğretmen sınıf içinde adil davranarak, birey olarak öğrencilere ve haklarına saygı göstererek, çevreye saygılı ve duyarlı olup bu konudaki örnek davranışları teşvik ederek, kendine ve karşıdaki muhatabına değer vererek öğrencilere rol model olabilir. Yine drama ve tiyatro etkinliklerinde saygı kavramına yönelik etkinlikler yaptırabilir, saygının öğretiminde eğitsel oyun, canlandırma, hikâye ve tartışma gibi yöntem-tekniplerden faydalanılabilir, disiplinler arası yaklaşım ile saygı konusunun öğretimi diğer derslerde de sürdürülebilir. Ayrıca öğrenciler doğa gezilerine çıkarabilir, öğrencilerin trafik kurallarını yerinde görmesi sağlanabilir, engelli ve yaşlı insanlara karşı duyarlı olunması için etkinlikler planlanabilir. Yine milli, manevi ve dini değerlere saygı kavramının geliştirilmesi için kültürel geziler yapılabilir, bu çalışmalar diğer derslere de aktarılabilir.

Saygının okul dışında öğretimi kategorisi incelendiğinde sınıf öğretmenleri; *ailenin ve toplumun önde gelen bireylerinin rol model olmasını, saygının davranış haline getirilmesini, saygının ikaz ve uyarılarla kazandırılabilceğini ve arkadaş çevresinin saygı açısından önemli olduğunu* vurguladıkları görülmüştür. Değer tek başına okulda kazandırılacak bir kavram değildir. Çağımızın en büyük problemlerinden biri de özgüven saygı/saygısızlık kavramlarının birbirine karışmış olması, bundan kaynaklı bir kavram kargaşasının yaşanmasıdır. Ebeveynlerin çocuklarını yanlış yönlendirmeleri, eğitime akademik başarı odaklı bakılması, “benim çocuğum yapmaz” görüşünün hâkim olması, aile içi huzursuzluklar, öğrencinin sosyal çevresi saygı kavramını doğrudan etkilemektedir. Bu değer bireyde tam anlamıyla davranış haline dönüştürülebilmesi için okulda kazandırılabilenlerin yanında, aile içinde ve sosyal çevrede de bunların uygulanması gerekir. Adalet, vicdan, hoşgörü, empati, farklılıklara saygı vb. kavramların düşük olduğu, milli ve manevi değerlerin yok sayıldığı bir sosyal çevrede yetişen bireylerin bu kültürü/duyguyu davranış haline dönüştürmesini beklemek büyük bir yanılgı olacaktır. Saygının, kişilerarası ilişkileri düzenlemede, çocukların akranları ile olan iletişimlerinde, toplumsal ve sosyal alandaki yetkinliklerinin gelişimindeki rolü göz ardı edilmemelidir (Cohen, Hsueh, Zhou, Hancock ve Floyd, 2006).

Sınıf öğretmenlerinin 2017 yılında yenilenen ilköğretim programlarında yer alan saygı değerini değerlendirdikleri *yenilenen öğretim programlarında saygı* isimli kategori incelendiğinde öğretmenler; saygı kavramının *öğretim programlarında uygun şekilde açıklandığı, ancak kazanımların yetersiz olduğunu, eğitim durumları ve içerikte de eksiklikler bulunduğunu, disiplinler arası aktarılmadığını* dile getirmişlerdir. Öğrencilerin sosyal yaşamlarında açık veya örtük olarak bazı değerlerin kazandırılmasının amaçlandığı 2017 programları incelendiğinde, bu kavramlardan biri olan “saygı” kök değerine de yer verilmiştir. Sınıf öğretmenleri saygı kavramına programlarda genel

olarak yer verildiğini belirtirken, içerik ve uygulama aşamalarında bazı eksikliklere dikkat çekmiştir. Toplumun, eğitim kurumlarının ve ailenin “*akademik olarak ne verebiliriz*”, “*sınavda nasıl başarı sağlanır*” telaşının yaygın olduğu bir eğitim ortamında, öğretim programlarında yer alan saygı gibi kök değerlerin kazandırılması güçleşmektedir. Akademik başarıya odaklanılan eğitim sistemlerinde içerikte ve uygulama aşamalarında yüzeysel olarak birkaç cümle ile değinilen bu kavramlar, yukarıda anlatılan bileşenlerinden kaynaklanan eksiklikler sebebiyle programlarda yer aldığı gibi öğrencilere aktarılamamaktadır. Dolayısıyla “*çift kanatlı melek*” olarak adlandırılan öğrencinin; kanatlarından biri üzerine yerleştirilen akademik başarı kavramına yoğunlaşmakta, diğer kanadına oturtulmaya çalışılan *değer* kavramına ise yeterli yüklem yapılamamaktadır. Oysa okul sadece ders programlarının öğretildiği bir yer olmaktan öte aynı zamanda, iyi bir insan olma, kendine ve başkasına saygılı birey olma gibi birçok değer öğretildiği yerdir (Kasapoğlu, 2013). Bu açıdan okulların temel amacı akademik açıdan başarılı bireyler yetiştirmek kadar değerlerini benimsemiş bireyler de yetiştirmektir (Ekşi, 2003).

Saygı öğretimi için öneriler kategorisine bakıldığında ise, sınıf öğretmenlerinin *öğretmenlere ve ailelere hizmet içi eğitim verilebileceği, medya aracılığıyla öğretilbileceği, STK’larla iletişime geçilebileceği ve devlet politikası olması gerektiği* kavramları üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Öğretmenlerin görüşleri genel olarak incelendiğinde saygı kavramına dair birçok önermede buldukları, programları incelemelerine rağmen, neyi nasıl uygulayacaklarına dair bilgi eksikliği olduğu anlaşılmaktadır. Yine öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda hizmet içi eğitimlerine dair yeterli çalışmanın yapılamadığı, sınıf öğretmenlerince dile getirilmiştir. Eğitimin bir diğer sacayağı olan ailenin ise okul ile iletişiminin zayıf olduğu, saygı gibi kök değerlerin kazandırılması için ailelere yönelik eğitim verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Medya organlarının popülist yayınlara yoğunlaşması, medyada eğitim programlarının ancak arka planda yer bulabilmesi karşımıza çıkan diğer sorunlardandır. Oysa sağladıkları küresel iletişim olanağı ve süreklilik imkânı ile medya ve sosyal paylaşım ağları günümüzde kişiyi adeta bir kimlik gelişim sürecine tabii tutabilmektedir (Bakıroğlu, 2013). Bu anlamda medya, doğru kullandığında, bireylere istedik değerlerin kazandırılmasını sağlayabilecek güçlü bir araç olarak görülmeli ve değerlerin kazandırılması noktasında sunduğu imkânlardan daha etkin şekilde faydalanmanın yolları aranmalıdır. Devlet tarafından desteklenen birçok STK’nın var olmasına, bu STK’lar aracılığıyla birçok eğitim faaliyeti yürütülüyor olmasına rağmen bu STK’ların okul, aile ve öğretmenden oluşan eğitimin başlıca unsurları ile yeterli iletişim halinde

olmadığı görülmektedir. Sınıf öğretmenleri saygı gibi kök değerlerin kazandırılması için bu hususlara dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamış, bu alanlara yönelik çalışmalar yapıldığı takdirde istenilen dönütlerin alınabileceğini öneri olarak sunmuştur. Böylece öğretmenler genel anlamda saygının öğretimi için çevremizde bireylerin davranışlarını olumlu yönde etkileyebilecek ilişkili tüm aktörlerin daha etkin roller üstlenmeleri gerektiğine dikkat çekmektedirler.

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde saygı konusuna ilişkin araştırmacı, öğretmen ve eğitimler için şu önerilere verilebilir:

Türk toplumunda geçmişten günümüze önemli bir değer olarak varlığını sürdüren saygı (Özdemir, 2017), farkında olduğumuz, hissettiğimiz, görmek istediğimiz ancak bir o kadar da tanımlamakta ve üzerine araştırma yapmakta zorlandığımız bir kavramdır ve belki de bu denli önemli bir araştırma konusu olmasına rağmen saygı üzerine yeterince araştırma yapılmamasının önemli bir nedeni de budur (Li, 2006). Bu nedenle öncelikle saygının gerçekte ne olduğu, saygı kavramından ne anlaşılmalı gerektiği ortaya konmalıdır. Sınırlı ve dar kapsamlı tanımlardan çok saygı, farklı türleri olan, kültürel ve evrensel nitelikler taşıyan, kişisel ve nesnel boyutlar içeren geniş kapsamlı bir kavram olarak düşünülmelidir. Saygının bireysel ilişkilerde olduğu kadar toplum düzeni ve refahı açısından önemli bir rolü olduğu unutulmamalı, bu bilinçle toplumu sürekli olarak saygı değeri ile beslemenin yolları aranmalıdır. Bunu sağlamak adına okullarda bireylere saygı değerini etkin şekilde kazandıracak somut adımlar atılmalıdır. Okul kültürü ve çevresinde saygıya dayalı bir iklim oluşturulmalı, saygı gibi kök değerlerin öğretimi bilişsel kazanımlar ve akademik başarı ile kol kola sürdürülmelidir. Öğretim programlarında saygı değerinin öğretime dönük aktiviteler çeşitlendirilmeli, etkili örnekler paylaşılmalı, disiplinlerarası bir yaklaşım ile kök değerlerin öğretime farklı derslerde de yer verilmelidir. Öğretmenler saygı gibi kök değerlerin programlar aracılığı ile daha iyi nasıl öğretilabileceği konusunda bilgilendirilmeli, öğretmenlerin yanı sıra veliler, yöneticiler ve başta medya ve STK'lar olmak üzere ilgili tüm paydaşlar saygının daha etkin şekilde bireylere kazandırılması yönünde planlı ve ortak çalışmalar yürütmelidir. Böylece saygı eğitimi ve önemine dikkat çekilerek, toplumda bu konuda ortak bir bilinç oluşturulmalıdır. Saygı ve diğer kök değerleri konu edinen araştırmaların sayısı artırılmalı, yalnızca öğretmenler tarafından değil saygının öğrenciler, veliler, okul yöneticileri ve hatta toplumun geneli tarafından da günümüzde nasıl algılandığı, hangi davranışların saygı kapsamında değerlendirildiği, hangilerinin saygısızlık olarak algılandığı, saygının bireylere daha etkili şekilde nasıl kazandırılacağı gibi konularda çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynaklar

- Abdülkadir, S. (2016). Değerler Eğitiminin Öğrenci Davranışlarına Etkisinin Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 723-742.
- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., ve, Tarman, B. (2013). Değerler: Kim Ne Kadar Değer Veriyor. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-206.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler Eğitimi Yaklaşımları Ve Etkinlik Örnekleri. *International Journal of Social Science*, 3 (42), 361-384.
- Akyıldız, S. (2016). Hak Ve Özgürlüklere Saygı Değerini Kazandırmada Sosyal Bilgiler Öğretmenlerince Yapılan Etkinlikler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,24(3), 1271-1288.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zeka Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem, Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1 (4), 53-57.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3),121-144.
- Aydın, M. Z. (2013). Değerlerin Eğitimi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Antalya Değerler Eğitimi Sempozyumu* (ss. 1-13). Antalya: Uluslararası Antalya Değerler Eğitimi Sempozyumu.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değer Eğitimi. *Eğitime Bakış, Ankara* , 16-19.
- Bakıroğlu, C. T. (2013, Ocak). *Sosyalleşme ve Kimlik İnşası Ekseninde Sosyal Paylaşım Ağları*. Akademik Bilişim Konferansı, Antalya.
- Başcı Namlı, Z. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Perspektifinden Değerler Eğitiminin İncelenmesi: Erzurum Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*,6 (1), 343-367.
- Bilgin, N. (1995). Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Büyüköztürk Ş., Çakmak E., K., Akgün E., Ö., Karadeniz Ş. ve Demirel F., (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cevherli, K. (2018). Okul Öncesi Değerler Eğitimde Yeni Bir Model Arayışı: Boğaziçi Eğitim Modeli. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,11 (61) , 644-651.
- Cihat, Y. (2018). Öğretim Programlarında Değerler: Hayat Bilgisi Dersi Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6(5) , 725–733.
- Çelikkaya, T., ve, Seyhan, O. (2016). Değerlerin Kazanılmasındaki Etkili Faktörler (Öğrenci Görüşleri). *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute* 19 (36), 167-191.

- Cohen, R., Hsueh, Y., Zhou, Z., Hancock, M. H., & Floyd, R. (2006). Respect, liking, and peer social competence in China and the United States. *New Directions for Child and Adolescent Development*(114), doi:10.1002/cd.175 , 53-66
- DeLellis, A. J. (2000). Clarifying the concept of respect: Implications for leadership. *Journal of Leadership Studies*, 7(2). doi:10.1177/107179190000700203 , 35-49.
- Deveci, H., ve Selanik, A. T. (2006). İlköğretim Öğrencilerinin Görüşlerine Göre Günlük Yaşamda Değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6) , 167-181.
- Deveci, H., Karadağ, R., ve, Yılmaz, F. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Şiddet Algıları. *Eletronik Sosyal Bilimler Dergisi Bahar-2008 C.7 S.24* , 351-368.
- Eğitim Sen. (2015). *Değerler Eğitimi Nedir? Nasıl Olmalıdır?* Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Ekşi, H. (2003). Temel ve İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, (1) , 79-96.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Hsueh, Y., Zhou, Z., Cohen, R., Hundley, R. J., & Deptula, D. P.(2005). Knowing and showing respect: chinese and U.S. children's understanding of respect and its association to their friendships. *Journal of Psychology in Chinese Societies*, 6, 229-260.
- Izgar, G., ve, Beyhan, Ö. (2015). Değerler Eğitimi Programının İlköğretim Okulu 8.Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Tutum ve Davranışlarına Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13 (29), 439- 470.
- Katılmış, A. (2017). Values education as perceived by social studies teachers in objective and practice dimensions. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory & Practice*, 17 (4), 1231-1254.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda Değer Eğitimi ve Hikâyeler. *Millî Eğitimi*, 198, 97-109.
- Li, J. (2006). Respect in children across cultures. *New directions for child and adolescent development*, 114, doi:10.1002/cd.177 , 81-90.
- Maden, K. (2017). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Saygı Değerinin Yeri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi,Erzurum, Türkiye.
- M.E.B TTKB. (2017). *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*. Ankara: M.E.B.
- MEB. (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1,2 ve 3. Sınıflar). Ankara. Milli Eğitim Temel Kanunu. (1739).

- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook (2nd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Özdemir, C. (2017). Dede Korkut Kitabında Saygı. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, (16), ISSN: 1308-5069 - E-ISSN: 2149-0651 , 7-29.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd ed.)*. London: Sage Publications, Inc.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York, NY: Free Press.
- Shealy, C. N. (2015). *Making sense of beliefs and values: Theory, research, and practice*. New York: Springer.
- Shwalb, D. W., & Shwalb, B. J. (2006). Research and theory on respect and disrespect: Catching up with the public and practitioners. *New Directions For Child And Adolescent Development*, no. 114 , 1-8.
- Şahinkaya, Y. ve Kelleci, Ö. (2013). Elementary School Teachers' Views on Values Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 93 , 116-120.
- Şentürk, H. (2008). Sosyal İlişkilerde Saygı Kavramı: Psikoloji ve Din Açısından Bir Bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 217-228.
- Tahiroğlu, M., ve Aktepe, V. (2015). Değerler Eğitimi Yaklaşımlarına Göre Geliştirilen Etkinliklerin Demokratik Algı ve Davranışlar Üzerine Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi* 12 (30), 309-345.
- Topçubaşı, T., ve Polat, S. (2018). Farklılıklara Saygı Eğitim Programının Öğrencilerin Farklılıklara Saygı Düzeyine Etkisi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), doi:10.23863/kalem.2019.109, 387-417.
- TDK. (2018).Erişim adresi (05.06.2018) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b19b2318467c5.24432447.
- Türk, İ. (2009). *Değerler Eğitiminde Saygı. Yüksek Lisans Tezi*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaman, H., Taflan, S. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi* 7(18), 107-120.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (1) , 209-223.
- Yazıcı, S., ve Ocal, İ. (2017). Öğretmen Görüşlerine Göre Saygı Değeri. *The 26th International Congress on Educational Sciences* , 447-457.
- Yiğittir, S., ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6 .Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24 , 408-416.

Yıldırım, S. G., Becerikli, S., ve, Demirel, M. (2017). Farklı Bakış Açıklarına Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi. *Elementary Education Online*,16 (4), 1575-1588.

Yıldırım, A., Şimşek H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.